

สรุปผลการประชุม ช่วงระดมสมอง มองปัญหา หาทงออก: การสร้างงานวิชาการเพื่อตอบสนองความต้องการของพื้นที่

1. สรุปข้อมูลที่วิทยากรนำเสนอ (Key message)

ผู้ดำเนินรายการ ผศ.ดร.นพ.อภิวัฒน์ อร่ามรัตน์ (ศูนย์วิชาการสารสนเทศภาคเหนือ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

วิทยากรท่านที่ 1 ดร.สุรศักดิ์ ไชยสงค์ (คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา) ตัวแทนจากภาควิชาการ

เนื้อหาโดยสรุป: การประชุมครั้งนี้เหมือนเป็นการมาจับคู่ระหว่างผู้ใช้ข้อมูลและผู้ผลิตข้อมูล โดยการสร้างงานวิชาการในพื้นที่จะช่วยสนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 เรื่อง การจัดการปัญหาดำเนินงานนโยบายแอลกอฮอล์ในระดับพื้นที่ ตามยุทธศาสตร์การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติ การใช้งานวิชาการจะสนับสนุนการทำงานในพื้นที่ โดยจะช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้จาก Best practice ไปยังพื้นที่อื่นผ่านการถอดบทเรียน หรือการจัดการความรู้ (KM), การช่วยติดตามและประเมินผลโครงการ/การดำเนินงานในพื้นที่, ใช้เป็นข้อมูลหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ และทำให้การดำเนินมาตรการต่าง ๆ ในพื้นที่นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ ตัวอย่างความรู้ที่ช่วยในการทำงานในระดับพื้นที่ เช่น ข้อมูลสถานการณ์การบริโภคและผลกระทบในพื้นที่, มาตรการหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการจัดการปัญหา, การถอดบทเรียนของการดำเนินงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้การใช้งานวิชาการต้องอาศัยผู้ทำงานในสามส่วนสำคัญ คือ ผู้สนับสนุน เช่น ผู้ให้ทุน, พี่เลี้ยงทางวิชาการ, และคนทำงานในพื้นที่

วิทยากรท่านที่ 2 นายสรวิชัย แซกอ (ผู้จัดการศูนย์พัฒนาเด็กชาวเขา) ตัวแทนจากภาคประชาสังคม

เนื้อหาโดยสรุป: ในฐานะที่เป็นคนชาติพันธุ์ สังเกตพบว่าที่ผ่านมายังไม่มีการพูดถึงการจัดการปัญหาแอลกอฮอล์ในกลุ่มชาติพันธุ์/ชนเผ่า ในเวทีวิชาการต่างๆ แม้ว่าจะมีปรากฏการณ์ พฤติกรรมการใช้แอลกอฮอล์เกิดขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์และพฤติกรรมที่เกิดขึ้น นับเป็นความเฉพาเจาะจงและเกี่ยวเนื่องกับประเด็นทางภูมิศาสตร์ มิติสังคมและวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อที่ว่าเหล้าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์, การเลี้ยงเหล้าเป็นการแสดงถึงความมั่งคั่งของเจ้าภาพหรือผู้เลี้ยง, ผู้ที่ดื่มต้องเป็นผู้ใหญ่เท่านั้น เด็กจะไม่โอกาสดื่ม แต่เหล้าได้เข้ามาเป็นปัญหาในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์มากขึ้นเรื่อยๆ มีการเข้าถึงได้มากขึ้น และผลกระทบจากนโยบายปราบปรามยาเสพติด ทำให้มีการดื่มเหล้าแทนการเสพยา มีร้านขายสุราเพิ่มมากขึ้น ทำให้การดื่มในกลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นพฤติกรรมประจำ และไม่ได้ดื่มเฉพาะโอกาสพิเศษเหมือนสมัยก่อน และในกลุ่มเยาวชนที่ไปเรียนในตัวเมืองแล้วกลับมาที่ชุมชนก็จะมีพฤติกรรมดื่มเหล้า ไม่สนใจพ่อแม่ ออกจากโรงเรียน

ปัจจุบันในกลุ่มชนเผ่าได้มีวิธีการจัดการกับเครื่องตี้มแอลกอฮอล์อยู่บ้าง เช่น การใช้บรรทัดฐานทางสังคมโดยให้ผู้อาวุโสว่ากล่าวตักเตือน แต่วิธีนี้ยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ โดยปัญหาสำหรับคนทำงานจัดการแอลกอฮอล์ในพื้นที่ คือ การทำงานยังทำแบบแยกส่วนกันอยู่ และงานวิชาการในกลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังมีอยู่จำกัด การทำงานในชุมชนจะสำเร็จได้จะต้องร่วมมือกัน ชุมชนจะต้องได้รู้จักปัญหาและคิดว่าเป็นปัญหาของสังคมก่อนจึงร่วมกันหาทางออกพร้อมกันได้ นอกจากนี้ยังอยากเห็นจรรยาบรรณของคนทำงานด้านนี้ที่ควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น คือ ทำงานด้านหลักก็ไม่ควรตี้มเหล่า ไม่อยากให้มีประวัติศาสตร์ซ้ำรอย เช่น ทำงานโรคเอดส์ติดเอดส์ ทำงานเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ แต่ลูกท้องก่อนวัยอันควร สำหรับแหล่งทุนก็ควรลงไปให้ถึงในระดับพื้นที่ โดยวิธีการศึกษาวิจัยควรไม่ยากเกินไปเพื่อให้ชาวบ้านสามารถทำเองได้

วิทยากรท่านที่ 3 นายธงชัย ยงยืน (ที่ปรึกษาคณะกรรมการควบคุมเครื่องตี้มแอลกอฮอล์จังหวัดลำพูน และ ผู้ประสานงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้าภาคเหนือตอนบน) ตัวแทนภาคประชาสังคม/นักเคลื่อนไหว

เนื้อหาโดยสรุป : บทบาทภาคประชาสังคมในการจัดการปัญหาในพื้นที่ จะมีบทบาทระหว่างระดับนโยบายและพื้นที่ โดยทำนโยบายให้เกิดเป็นรูปธรรม คอยอำนวยความสะดวกให้คนทำงาน ชุมชนและเครือข่าย ที่ผ่านมาพบว่าการทำงานในพื้นที่ยังมีช่องว่างของการทำงานอยู่ โดยเฉพาะกรณีที่มีการเปลี่ยนผู้บริหารระดับจังหวัดและในระดับพื้นที่

ในส่วนของงานวิจัย งานวิจัยจะเข้ามาเป็นเครื่องมือและเป็นกลไก ให้เกิดการดำเนินงานได้อย่างมั่นใจมากขึ้น กล่าวคืองานวิชาการจะไปช่วยเสริมการทำงานในกระบวนการการแก้ปัญหา งานวิจัยจะเป็นประโยชน์มากขึ้น ในการช่วยให้ปัญหาทะลุ กรณีพบทางตัน และเป็นองค์ความรู้ โดยแม้ว่าข้อค้นพบจะมีเพียงสองสาม ประโยคจากงานวิจัย แต่ถือว่าเป็นประโยชน์มากในระดับชุมชน สามารถเป็นกระบอกเสียงทางคนในพื้นที่ได้ อยากให้งานวิจัยในระดับชุมชนมีคนในพื้นที่ร่วมอยู่ด้วย, อยากให้มีเวทีแลกเปลี่ยนนักวิชาการกับนักเคลื่อนไหวมากขึ้น, และอยากมีข้อมูลเชิงปริมาณในระดับพื้นที่บ้าง

วิทยากรท่านที่ 4 รศ. สรिता ธีระวัฒน์สกุล (ภาควิชาเวชศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ ม.เชียงใหม่) ตัวแทนจากภาควิชาการ/ภาครัฐ

เนื้อหาโดยสรุป : การพัฒนานักวิจัยในระดับพื้นที่ ต้องใช้วิธีการสอนโดยการให้ลงมือทำเท่านั้นถึงจะได้ผล ใช้วิธีการสอนและการบรรยายอย่างเดียวไม่ได้ หรือแม้การจัด Workshop ก็ยังถือว่าไม่ได้ผล โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและนักวิจัยจะต้องทำงานวิจัยไปพร้อมกันและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน การคัดเลือกผู้วิจัยจากพื้นที่ ต้องคิดว่าไม่ใช่ทุกคนที่อยากทำวิจัย ต้องมองหาผู้ที่สนใจ ชอบตั้งคำถาม อยากทำวิจัย คนกลุ่มนี้จะสามารถพัฒนาได้ โดยจะเป็นนักวิจัยได้ดีรีเปล่าจะต้องลงมือทำก่อน คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนักปฏิบัติจะถนัดในการลงมือทำ ดังนั้นต้องมีอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยโดยจะต้องมาคุยกับนักวิชาการก่อน นอกจากนี้บทบาทของที่ปรึกษา ที่มองจากมุมมองคนนอกจะช่วยให้มองเห็นจุดอ่อนกับจุดแข็งได้ง่ายกว่าและมีคำแนะนำที่ดี ทั้งนี้ในขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัยต้องให้ความสำคัญด้วยเช่นกันเพราะเป็นส่วนที่ยากและนักวิจัยในพื้นที่จะต้องเขียนเองให้ได้

2. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

มีการแสดงความคิดเห็นสำหรับการทำงานวิจัยในพื้นที่ (ชุมชน ชาวบ้าน) และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานในอนาคต/ข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้

- 1) ก่อนเริ่มทำวิจัยหรือพัฒนาโจทย์วิจัย ควรหาข้อมูลในพื้นที่ที่มีอยู่ก่อน หรือควรมีในพื้นที่นี้ได้มีการวิจัยอะไรไปแล้วบ้าง เพราะหลายครั้งพบความซ้ำซ้อนของโจทย์วิจัยที่มาจากยุทธศาสตร์ในระดับบน และบางประเด็นสามารถนำไปทำต่อเรื่องได้ โดยจะช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจและให้ความร่วมมือมากขึ้น
- 2) ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากผลการศึกษาร่วมกันด้วย เช่น ทำอย่างไร จะทำให้พื้นที่/ชุมชน/ชาวบ้าน ได้ผลประโยชน์จากการเข้าไปศึกษาวิจัย โดยไม่จำเป็นต้องรออ่านรายงานการวิจัยที่เป็นงานวิชาการ
- 3) งานวิจัยไม่ควรทำแล้วจบเป็นชิ้นๆ ควรทำอย่างต่อเนื่อง คือ ให้ขยายผลงานวิจัยต่อไปโจทย์วิจัยใหม่ที่เชื่อมโยงกัน งานวิจัย/โครงการควรทำอย่างต่อเนื่อง 5-10 ปีจนกว่าเกิดเป็นบรรทัดฐานของสังคมถึงจะมีคุณค่ามากขึ้น
- 4) ควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มาช่วยอธิบายและตอบโจทย์ด้านสังคมและวัฒนธรรมได้ดีขึ้น เห็นความละเอียดอ่อนในมิติของความสัมพันธ์มากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีการเคลื่อนไหวและเคลื่อนย้ายตลอดเวลา ที่ผ่านมายังมีการศึกษาประเภทนี้น้อยอยู่
- 5) เพิ่มโอกาสในการทำงานร่วมกัน ไม่ควรผูกติดกับพื้นที่แบบเดิม ๆ และทำให้งานวิจัยมีชีวิตชีวามากขึ้น โดยอาจร่วมกันทำงานในพื้นที่ อาจพิจารณาจากประเด็นต่อไปนี้
 - Co-funding เช่น ความร่วมมือระหว่างอปท., สสส, หรือ องค์กรชุมชน
 - Co-generation การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่และเยาวชน
 - Co-gender การทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้ชายและผู้หญิง
 - Co-religious การทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มศาสนาต่าง ๆ
 - Co-ethnic การทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน
 - Co-country การทำงานร่วมกันระหว่างประเทศ เช่น ไทย-ลาว ร่วมกันทำงานวิจัย
- 6) มีงานวิจัยหลายประเภทที่คนในชุมชนมีศักยภาพที่จะทำได้และสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น ตัวอย่างโครงการการลดอันตรายจากการดื่มสุรา ที่เริ่มจากชุมชนรับรู้ถึงปัญหาของตัวเองก่อนและคิดว่าจะร่วมมือกันแก้ปัญหา จนเกิดเป็นความร่วมมือเพื่อทำงานต่อไป
- 7) ควรมีงานวิชาการที่สนับสนุนงานการป้องกันนักดื่มหน้าใหม่ ประเด็นที่มาอธิบายปัจจัยแวดล้อมของเด็กและเยาวชน (เพราะเห็นว่ามีความเสี่ยงการบำบัดรักษาเยอะพอสมควร)
- 8) ควรมีการพัฒนากระบวนการสื่อสารสาธารณะเพื่อการจัดการปัญหาแอลกอฮอล์ให้มีประสิทธิผลมากขึ้น จากการสังเกตพบว่าข้อมูลที่มีในปัจจุบันส่วนใหญ่ที่เห็นคือ ข้อมูลการกระทำผิด/การละเมิดกฎหมาย, จำนวนคดี แต่ยังมีช่องทางอีกหลายช่องทางที่ช่วยพัฒนาการทำงานนี้ได้ เช่น สื่อทางเลือกเพื่อเปิดพื้นที่ใหม่ในการทำงานควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, การพัฒนาเครื่องมือ/วิธีการที่มาใช้เฝ้าระวังการโฆษณาในสื่อสาธารณะต่างๆ เช่น การแจ้งข้อมูลผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายผ่านช่องทาง Facebook
- 9) ควรให้ความสำคัญกับพลังมวลชนมากขึ้น เพราะพลังมวลชนจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การพัฒนาเครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของชุมชน